

Черненко Анатолій Павлович,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін ДДУВС,
к.ю.н., доцент

Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
ДДУВС

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА СУТНОСТІ ДІЗНАННЯ ЯК ФОРМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Нормами кримінального процесуального законодавства України (частина яких набере чинності з 1 липня 2020 року) визначені органи дізнання, встановлена їх компетенція щодо здійснення розслідування кримінальних проступків. Саме поняття «дізнання», яке має дуже важливе значення для усвідомлення суті процесуального стану органів і осіб, які його провадять, пунктом 4 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) визначено дуже вузько: «дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків» [1].

Серед правників, яких не влаштовує таке законодавче визначення, єдиного погляду щодо нього немає. Насамперед, привертає до себе увагу така дефініція: дізнання можна визначити як таку форму досудового розслідування, що передбачена кримінально-процесуальним законодавством, і здійснюється компетентними на те органами та полягає у реалізації завдань кримінального провадження при вчиненні кримінальних проступків, тобто того, що не віднесено до категорії злочинів [2, с. 74].

Слід зауважити, що в КПК України 2012 року дізнання дістало принципово іншого нормативно-правового регулювання, ніж у Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 року. Відповідно, сучасний інститут дізнання як форми досудового розслідування потребує переосмислення його місця, ролі та значення у кримінальному судочинстві України.

У цьому взаємозв'язку є потреба зупинитися на деяких ознаках, які дозволяють відмежувати дізнання від досудового слідства, визначають його як окрему самостійну форму досудового розслідування. Ними, зокрема, є такі.

1. Особливе коло суб'єктів, які можуть здійснювати дізнання. Так, згідно із Законом України № 2617-VIII від 22 листопада 2018 року „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень” провадження дізнання по кримінальних проступках з 1 липня 2020 року повинні здійснювати підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового

законодавства; г) органів Державного бюро розслідувань; г) Національного антикорупційного бюро України (ч. 3 ст. 38 КПК).

Організація дізнання покладається на керівника органу дізнання. Що стосується безпосередніх виконавців здійснення дізнання по кримінальних проступках, то ними будуть дізнавачі цих органів, а також уповноважені особи інших підрозділів зазначених органів, Національного антикорупційного бюро України. Дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого.

2. Самостійна процедура проведення досудового розслідування кримінальних проступків (дізнання), яка порівняно із досудовим слідством носить спрощений характер.

Статтею 298 КПК України (в редакції Закону України № 2617-VIII від 22.11.2018 року) встановлено, що досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, з урахуванням положень глави 25 КПК України. Науковцями відзначається, що така позиція законодавця щодо досудового провадження означає чітке визначення кримінальної процесуальної спрямованості дізнання та досудового слідства, встановлення єдиних стандартів судового захисту прав особи під час їх здійснення, пов'язаність всіх органів та їхньої відомчої статистики єдиною метою охорони суспільства від кримінальних посягань [3, с. 638].

Що стосується спрощеності розслідування кримінальних проступків, то вона проявляється в скорочених строках дізнання, обмежені в застосуванні окремих запобіжних заходів, забороні проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій та деяких інших аспектах.

3. Скорочені строки досудового розслідування кримінальних проступків. Так, відповідно до положень статті 219 КПК України в редакції Закону України № 2617-VIII від 22.11.2018 року з дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене:

1) протягом сімдесяти двох годин - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 КПК;

2) протягом двадцяти діб - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;

3) протягом одного місяця - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому частиною другою статті 298-4 КПК.

Строк досудового розслідування в формі дізнання може бути продовжений у визначеному КПК порядку. При цьому загальний строк розслідування не може перевищувати одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини

третьої статті 219 КПК. Тобто, максимальний строк провадження дізнання не може перевищувати двох місяців, що є набагато менше порівняно з розслідуванням злочинів.

4. Обмежене застосування запобіжних заходів при здійсненні досудового розслідування кримінальних проступків (дізнанні).

Під час досудового розслідування кримінальних проступків не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою. Отже, єдиними запобіжними заходами, які можуть бути застосовані до підозрюваного на стадії досудового розслідування кримінальних проступків є виключно особисте зобов'язання або особиста порука. До того ж зазначені запобіжні заходи можуть обиратися лише слідчим суддею і тільки у випадках, чітко передбачених КПК України, що, по суті, і є процесуальною гарантією додержання прав людини у кримінальному провадженні [4, с. 529].

При цьому не слід забувати, що під час досудового розслідування кримінальних проступків як тимчасовий запобіжний захід застосовується затримання особи на підставах та в порядку, визначеному КПК.

5. Обмежене застосування негласних слідчих (розшукових) дій при здійсненні досудового розслідування кримінальних проступків.

В ході розслідування кримінальних проступків дозволяється проводити всі гласні слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України.

З негласних слідчих (розшукових) дій можна проводити тільки дві: зняття інформації з електронних інформаційних систем (ч. 2 ст. 264 КПК) і установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК). Заборона на провадження інших негласних слідчих (розшукових) дій обумовлена дією у кримінальному провадженні принципу пропорційності, згідно з яким обмеження конституційних та інших прав громадян повинно відповідати рівню суспільної небезпечності вчиненого кримінального правопорушення [5, с. 44].

6. На самостійність дізнання як форми досудового розслідування, його суттєву відмінність від досудового слідства також вказують особливості закінчення дізнання, визначені положеннями ст. 301 КПК.

Ці та інші положення кримінального процесуального законодавства, якими характеризується провадження дізнання по кримінальних проступках, чітко вказують на те, що зазначена форма розслідування носить самостійний характер і в багатьох аспектах має суттєві відмінності від досудового слідства.

Таким чином, все вище викладене дає можливість визначитись з поняттям дізнання як форми досудового розслідування. Є всі підстави вважати, що воно повинно формулюватися так: дізнання — це самостійна, спрощена форма досудового розслідування кримінальних проступків, яка здійснюється в установленому кримінальним процесуальним законом порядку дізнавачами підрозділів дізнання відповідних правоохоронних органів України, а також

уповноваженими особами інших підрозділів цих органів з метою реалізації завдань кримінального провадження.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю.С. Шемшученка. - 2-е вид., переробл. і допов. К.: Юридична думка, 2015. 1017 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан. - 2012. 1224 с.
4. Керевич О.В. Здійснення провадження по кримінальних проступках за новим КПК України / О.В. Керевич // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 525-532.
5. Глобенко Г.І. Процесуальні аспекти досудового розслідування / Г.І. Глобенко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 07 квітня 2017 р.). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 43-45.